

INSTITUTI I KURRIKULAVE DHE I STANDARDEVE

PROGRAMI MËSIMOR

LËNDA: EDUKIMI QYTETAR

(klasa e shtatë)

TIRANË, 2005

HYRJE

Përmbajtja

Edukimi për qytetari demokratike bazohet në parimet themelore të të drejtave të njeriut, të demokracisë pluraliste dhe shtetit të së drejtës. Ai lidhet, para së gjithash, me të drejtat dhe përgjegjësitë, fuqizimin qytetar, pjesëmarrjen dhe përkatësinë, respektin për diversitetin. Si i tillë ai përfshin të gjitha grupet shoqërore dhe sektorët e shoqërisë.

Qytetaria demokratike bazohet në një metodë shumëpërmasore, që ka në bazë procesin dhe përfshin:

- ⊕ **Përmasën politike**, pjesëmarrja në procesin e marrjes së vendimit dhe në ushtrimin e pushtetit politik;
- ⊕ **Përmasën ligjore**, vetëdija dhe ushtrimi i të drejtave dhe përgjegjësi të qytetarëve;
- ⊕ **Përmasën kulturore**, respekti për të gjithë njerëzit, vlerat themelore demokratike, për historinë dhe trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht të ndryshme, si dhe ndihma për vendosjen e marrëdhënieve ndërkulturore paqësore;
- ⊕ **Përmasën shoqërore dhe ekonomike**, veçanërisht përpjekjet kundër varfërisë dhe përjashtimit social, përpjekjet për krijimin e formave të reja të punës dhe të zhvillimit të komuniteteve dhe si ekonomia të mund të ndihmojë krijimin e një shoqërie demokratike;
- ⊕ **Përmasa evropiane**, vetëdija për unitetin dhe diversitetin e kulturës evropiane dhe të mësuarit për të jetuar në një kontekst evropian;
- ⊕ **Përmasën globale**, njohja, pranimi dhe nxitja e ndërvarësisë dhe të solidaritetit global.

Synime

Edukimi për qytetari demokratike **synon**:

- ⊕ të përgatisë të rinjtë dhe të rriturit për pjesëmarrje aktive në shoqërinë demokratike, duke fuqizuar kështu kulturën demokratike;
- ⊕ të aftësojë të rinjtë në luftën kundër ksenofobisë, dhunës, racizmit, nacionalizmit agresiv dhe intolerancës;
- ⊕ të sigurojë dhe të forcojë kohezionin shoqëror, drejtësinë sociale dhe në të mirën e përgjithshme;
- ⊕ të fuqizojë shoqërinë civile përmes pajisjes së qytetarëve me njohuri dhe shprehje demokratike;

Mbështetur në këto qëllime të përgjithshme, **lënda e edukatës qytetare synon**:

- ⊕ *T'u japë nxënësve njohuritë dhe t'u zhvillojë aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe mënyrat e zbatimit të tyre.*
- ⊕ *Të zhvillojë aftësitë e pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.*

- *Të zhvillojë përkushtimin qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.*

Disa nga konceptet dhe aftësitë bazë të edukimit për qytetari demokratike

Edukimi qytetar demokratik përmbledh në vetvete një tërësi konceptesh ose vlerash themelore që janë të përbashkëta për të gjithë demokracitë moderne. Të kuptuarit ashtu siç duhet i këtyre koncepteve dhe vlerave dhe i marrëdhënieve të tyre në kushtet e ndryshimeve të shpejta, si dhe i rreziqeve që bartin, është kushti paraprak për një pjesëmarrje të efektshme dhe të përgjegjshme të qytetarëve në procesin e rindërtimit demokratik. Ja disa nga këto koncepte:

- *të drejtat e njeriut dhe liritë themelore* (univesaliteti, karakteri i pandashëm dhe i patjetërsueshëm i të drejtave dhe lirive, i standardeve ndërkombëtare të të drejtave të njeriut; legjislacioni ndërkombëtar i të drejtave të njeriut; të drejtat e trashëguara; institucionet dhe procedurat për zhvillimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut);
- *demokracia* (institucionet dhe procedurat; përfaqësimi dhe demokracia pjesëmarrëse; liritë demokratike) *dhe parimet demokratike* (përparësia e ligjit dhe e së drejtës, drejtësia shoqërore; barazia, pluralizmi; kohezioni shoqëror; përfshirja; mbrojtja e minoriteteve, solidariteti; paqja, stabiliteti dhe siguria);
- *qytetari* (fuqizimi dhe përgjegjësia; pjesëmarrje aktive);
- *shoqëria civile* (parimet, institucionet dhe procedurat e një shoqërie civile; fuqizimi i shoqërisë civile; marrëdhëniet me shtetin);
- *zhvillimi* (ndryshime të qëndrueshme).

Përdorimi si duhet i koncepteve dhe i vlerave njerëzore demokratike varet shumë nga zhvillimi i aftësive qytetare të tilla si:

- *të menduarit kritik*: aftësia për të kërkuar, për të analizuar dhe për të zgjedhur informacione, duke shfrytëzuar njohuritë ndërlëndore, shprehitë e shumëfishta dhe qëndrimin kritik; aftësia për të marrë vendime mbi bazën e të dhënave dhe për të ndryshuar qëndrimet si rrjedhojë e argumenteve të vlefshme;
- *të menduarit krijues*: aftësia për të zbuluar mënyra të reja dhe të pazakonta për të grupuar faktet në kuadrin e një procesi vendimmarrjeje, që shmang në maksimum përgjithësimet e tepruara, paragjykimet dhe stereotipat;
- *të menduarit e prirur drejt sjelljeve shoqërore dhe shoqërisë*: aftësia për të analizuar faktet dhe problemet dhe për të bërë zgjedhje në interes të nevojave të të tjerëve dhe të shoqërisë në tërësi, duke luftuar egocentrizmin dhe etnocentrizmin; aftësia për të komunikuar me të tjerët dhe për të mësuar nga përvojat e ndryshme;
- *të menduarit e drejtuar nga e ardhmja*: aftësia për të identifikuar dhe kuptuar problemet dhe për të vlerësuar vendimet në dritën e përvojave, me qëllim që e ardhmja e synuar të jetë më e drejtë.

Përveç të kuptuarit të koncepteve dhe të vlerave themelore dhe fitimit të aftësive themelore për një pjesëmarrje aktive dhe të përgjegjshme, për qytetarin janë të nevojshme edhe një tërësi qëndrimesh aktive shoqërore, të përcaktuara përgjithësisht në

kuadrin e pjesëmarrjes dhe të përkushtimit ndaj vlerave të njohura e të pranuara si universale në shoqëri, si:

- përkushtimi ndaj parimit të universalitetit, të ndërvarësisë dhe të pandashmërisë së të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore;
- bindja për vlerën, dinjitetin dhe lirinë e individit;
- përkushtimi ndaj shtetit të së drejtës, drejtësisë, barazisë dhe paanësisë;
- përkushtimi ndaj paqes dhe zgjidhjes pjesëmarrëse, paqësore dhe konstruktive të problemeve shoqërore;
- bindja për vlerën dhe domosdoshmërinë e parimeve, institucioneve dhe procedurave demokratike, si dhe për rëndësinë e veprimit qytetar;
- respektimi i kulturave të tjera dhe i ndihmesës së tyre për njerëzimin; pranimi i parimit të pluralizmit në jetën e përditshme;
- përkushtimi ndaj vlerës së mirëkuptimit të ndërsjellë, të bashkëpunimit, të mirëbesimit dhe të solidaritetit, si dhe ndaj luftës kundër racizmit, paragjyqimeve dhe çdo forme të diskriminimit;
- bindja në rëndësinë e përgjegjësisë dhe përgjegjshmërisë personale;
- përkushtimi ndaj parimit të zhvillimit njerëzor të qëndrueshëm, që mban parasysht ekuilibrin ndërmjet zhvillimit ekonomik, shoqëror dhe mjedisor.

Disa parime metodologjike për zhvillimin e lëndës së edukimit qytetar në shkollë

Edukimi për qytetari demokratike është një proces që zgjat gjithë jetën. Si i tillë ai është proces i të nxënës social, domethënë është të nxënë *për, në* dhe *rreth* shoqërisë, në të njëjtën kohë është të nxënës për të jetuar së bashku. Ai nënkupton demokratizimin e të nxënës duke u përqendruar te nxënësi dhe në pavarësinë e përgjegjësinë e tij në procesin e të nxënës, duke nënkuptuar me këtë edhe bashkërendimin e procesit të të nxënës dhe të mësimdhënies.

Edukimi për qytetari demokratike arrihet nëpërmjet metodave të shumëllojshme e të ndërlidhura të të nxënës, në të cilin ndërthuren lloje të tilla të edukimit si, për shembull, edukimi i të drejtave të njeriut, edukimi ndërkulturor, edukimi për paqe edukimi global, edukimit nëpërmjet medias etj.

Edukimi për qytetari demokratike bazohet në përvojën dhe praktikën vetjake. Si i tillë ai kërkon një kurrikul të hapur që të përfshijë metodat pjesëmarrëse dhe ndërvepruese, të cilat bazohen në të nxënës nëpërmjet përvojës, veprimit dhe bashkëveprimit

Pra, edukimi për qytetarinë demokratike synon të zëvendësojë format tradicionale të mësimdhënies dhe të të nxënës, në të cilat roli i mësuesit reduktohet në transmetimin e dijeve dhe të aftësive dhe ai i nxënës në të dëgjuarit pasiv dhe, në rastin më të mirë, në përvetësimin e përmbajtjes së transmetuar. Edukimi për qytetarinë demokratike nënkupton mundësitë e shumta të të mësuarit që ofron “shoqëria e të nxënës”. Ai del përtej kufijve të shkollës dhe të komunitetit dhe sfidon ndarjen që ekziston ndërmjet edukimit formal dhe atij joformal, ndërmjet veprimtarive kurrikulare dhe atyre jashtëshkollore, si dhe ndërmjet shkollimit dhe shoqërizimit. Si i tillë, ai zhvillon karakterin e ndërsjellë të procesit të mësimdhënies dhe të të nxënës dhe nxit këmbimin e vazhdueshëm të rolit të mësuesve dhe të nxënësve. Në të njëjtën kohë, duke u përqendruar në fitimin e aftësive dhe të kompetencave të nevojshme për veprimin

dhe ndryshimin shoqëror, edukimi për qytetarinë demokratike ruan të gjitha karakteristikat e një përpjekjeje të paramenduar njerëzore që harmonizon teorizimet dhe diskutimin publik.

Në këtë kuadër, mësuesit duhet të shfaqen më tepër si organizatorë të mundësive të shumëfishta të të mësuarit dhe si ura që lidhin burimet shoqërore me përdoruesit e tyre. Ata ndërmjetësojnë dhe lehtësojnë mundësinë e marrjes së informacionit dhe ndjekin në vazhdimësi sfidat e reja shoqërore, politike dhe teknologjike, si dhe nevojat gjithnjë në rritje të nxënësve të tyre. Nxënësit, gjithashtu, duhet të marrin pjesë aktivisht në vendimet lidhur me procesin edukativ, veçanërisht në ato që lidhen me përmbajtjen, metodat dhe strategjitë e mësimdhënies/të nxënësve për qytetarinë demokratike. Mësimdhënia duhet të bëhet një proces ndërveprues, në të cilin jo vetëm diskutohen qëllimet arsimore, por edhe njihen e shkëmbehen kolektivisht përvojat e fituara

Tërësia e procesit, përfshirë këtu dhe vlerësimin, karakterizohet nga marrëdhënie të ndërsjella. Vlerësimi i dyfishtë dhe përdorimi i të dhënave cilësore për të matur rezultatet e të mësuarit ushtron ndikim të madh në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënësve. Kjo praktikë bën që si mësuesit, edhe nxënësit të jenë të përgjegjshëm për veprimtarinë e tyre edukative dhe rezultatet e saj.

Çfarë kërkohet nga mësuesi i lëndës së edukimit qytetar?

Rolet dhe kompetencat që mësuesit dhe nxënësit kanë pasur tradicionalisht, sot kanë pësuar ndryshime. Disa nga ndryshimet që kanë ndodhur në kompetencat tradicionale të mësuesve lidhen me:

- *dijet e integruara ndërlëndore përkundrejt dijeve të kufizuara në kuadrin e lëndëve të veçanta* në: lëndët mësimore; teoritë dhe çështjet që lidhen me natyrën dhe zhvillimin njerëzor; përshtatjen e teorive të ndryshme të të mësuarit për arritjen e synimeve të veçanta edukative; (në fushën e sjelljes, të njohurive dhe të humanizmit); parimet e procesit të mësimdhënies/ të të nxënësve; organizimin dhe administrimin e veprimtarive në grup;
- *procesin e shumëfishtë dhe dinamik të mësimdhënies përkundrejt procesit linear dhe statik të saj*, në të gjitha përmasat e tij: a) në përpunimin dhe përcaktimin e objektivave të larmishëm; b) në administrimin elastik të orëve të mësimit dhe të grupeve; c) në shumëllojshmërinë e modeleve të mësimdhënies përmes të mësuarit të hapur dhe në bashkëpunim; d) në vlerësimin e ndërsjellë;
- *synimet edukative të shumëfishta përkundrejt atyre të kufizuara në fushën e njohurive. Të parat* marrin parasysh kompleksitetin dhe ndryshimet që ndodhin në botën e sotme dhe mbështeten në angazhimin individual për të përmirësuar kushtet e jetës dhe për të zotëruar shprehitë e nevojshme për veprim.

Një prej kërkesave më të rëndësishme në fushën e mësimdhënies është bindja e mësuesit në aftësinë e nxënësve për të mësuar dhe që ai vetë është i aftë t'i mësojë ose t'i ndihmojë për të mësuar. Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin edhe aftësi të tjera të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimin të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm:

- aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit, duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tjerat;

- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballuar me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;
- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësimë prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe debatuar haptazi për probleme të diktuar nga kurrikula e fshehtë.

Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike

Edukimi për qytetari demokratike nxit dhe nxitet nga një mjedis të nxëni demokratik në shkollë dhe nga një metodë që synon të përfshijë të gjithë shkollën, nga metodat e mësimdhënies dhe të të nxënit dhe nga pjesëmarrja e nxënësve, e stafit arsimor, e prindërve në marrjen e vendimit dhe sa më shumë të jetë e mundur në kurrikulën e arsimit formal dhe joformal.

Ai kërkon që nxënësit të njihen dhe të pranohen si subjekte të drejtash, nga njëra anë, dhe si bartës të drejtash, nga ana tjetër.

Edukimi për qytetari demokratike zgjerohet dhe mbështetet nga bashkëveprimi krijues ndërmjet institucioneve arsimore dhe të komunitetit, duke nënkuptuar edhe bashkëveprimin ndërmjet të nxënit formal dhe joformal. Si i tillë ai kërkon mbështetjen e duhur ligjore dhe financiare për zhvillime autonome në të gjitha nivelet.

Edukimi për qytetari demokratike duhet të zhvillohet duke vendosur partneritete ndërmjet aktorëve në edukimin për qytetari demokratike, duke vlerësuar pozitivisht kulturat dhe mënyrën e jetesës demokratike të rinisë dhe në vetëshprehjen dhe aspiratat e nxënësve dhe e të rinjve për t'u dëgjuar, duke e shndërruar këtë në bazë të edukimit për qytetari demokratike; duke ndërmarrë kërkime që kanë në bazë pjesëmarrjen dhe zbatimin në praktikë të nismave dhe risive në fushën e edukimit për qytetari demokratike, për trajnimin dhe zhvillimin e kurrikulave; duke nxitur informacionin për përdorimin e teknologjive të komunikimit në fushën e arsimit, duke i kushtuar vëmendje të veçantë vlerësimit përzgjedhës me kritereve të informacionit dhe mbështetjes së nismave e të të drejtës për të shfrytëzuar ICT në fushën e edukimit për qytetari demokratike; duke zhvilluar vetëdijen dhe praktikën e mishërimit të përgjegjesisë shoqërore;

Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar

Standardet e përmbajtjes së lëndës së edukimit qytetar përfshijnë tri elemente të ndërlidhur me njëri tjetrin: njohuritë, aftësitë intelektuale dhe ato të pjesëmarrjes dhe

prirjet qytetare. Të marrë së bashku këta elementë përbëjnë bazën për zhvillimin e edukimit qytetar dhe për rrjedhojë edhe vlerësimi i arritjeve të nxënësve duhet të pasqyrojë nevojën për të vlerësua shkëllën e përvetësimit të këtyre tri elementëve nga nxënësit.

Njohuritë përbëjnë thelbin e sistemit të vlerësimit dhe në përgjithësi mishërohen, për shembull, në pyetjet të tilla si:

- Cili është thelbi i qytetarisë dhe i jetës qytetare në demokraci?
- Cilat janë bazat mbi të cilat ngrihet sistemi demokratik në vend?
- Si dhe në çfarë shkalle sistemi politik në vend bazohet në qëllimet, vlerat dhe parimet e demokracisë të pranuarra gjerësisht nga shoqëria jonë?
- Cili është roli i qytetarit në demokraci? Etj.

Aftësitë intelektuale dhe ato pjesëmarrëse të edukimit qytetar përfshijnë përdorimin e njohurive për të menduar në mënyrë kritike dhe krijuese dhe për të vepruar me efektshmëri e në mënyrë të arsyeshme për të përballuar e zgjidhur sfidat e jetës demokratike në vend.

Aftësitë intelektuale aftësojnë nxënësi të mësojnë dhe të zbatojnë njohuritë qytetare në funksionet e shumta dhe të ndryshme të qytetarit. Këto aftësi i ndihmojnë qytetarët të identifikojnë, të përfshkruajnë, të shpjegojnë dhe të analizojnë informacionin dhe argumentet si dhe të vlerësojnë, marrin dhe mbrojnë qëndrime të caktuar për çështje të jetës publike.

Aftësitë pjesëmarrëse aftësojnë qytetarët të monitorojnë dhe të ndikojnë jetën publike dhe atë qytetare duke bashkëpunuar me të tjerët, duke formuluar dhe shprehur qartë idetë dhe iternesat e tyre, duke bërë koalicione, kërkuar konsensus, duke bërë marrëveshje dhe duke menaxhuar konfliktet.

Një vlerësim tërësor në lëndën e edukimit qytetar nënkupton edhe vlerësimin, në atë shkallë që kjo është e mundur, të aftësive pjesëmarrëse. Kjo do të thotë se testimi duhet të përfshijë edhe *matjen e shkallës në të cilën nxënësit kuptojnë përdorimin e duhur të aftësive pjesëmarrëse*. Këtu duhet të sqarohet se në këtë vlerësim nuk përfshihet matja e drejtëpërdrejtë e aftësive pjesëmarrëse të nxënësve, për shembull, në qeverinë e nxënësve në shkollë ose në veprimtari të tjera publike.

Elementi i tretë janë *prirjet qytetare* dhe që përshkojnë të gjitha aspektet e qytetarisë. Në një sistem demokratik ato kanë të bëjnë me të drejtat dhe me përgjegjësitë e individëve në shoqëri dhe me çuarjen përpara të idealeve të qeverisjes demokratike.

Këtu përfshihen prirjet:

- për të qenë një anëtar i pavarur i shoqërisë,
- për të respektuar vlerat individuale dhe dinjitetin njerëzor,
- për të marrë përsipër përgjegjësitë personale, politike dhe ekonomike të qytetarit,
- për t'iu bindur “rregullave të lojës”, si pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimit të të drejtave të minoriteteve,
- për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirëinformuar, të arsyeshme dhe të efekshme

- për të nxitur dhe mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

Vlerësimi i prirjeve qytetare të nxënësve duhet të përqendrohet në pyetje që kanë të bëjnë me njohjen e rëndësisë që kanë këto prirje për demokracinë. **Vlerësimi në asnjë mënyrë nuk duhet të përfshijë pyetje që kanë të bëjnë me vlerat dhe prirjet personale të nxënësve të vlerësuar.**

Për këtë arsye, pyetjet që lidhen me prirjet qytetare duhet të lidhen me njohuritë dhe aftësitë intelektuale. Për shembull, nxënësit mund t'u kërkohet të përshkruajnë rëndësinë e dëgjimit me respekt të mendimeve dhe opinionëve të tjerëve. *Po kështu, nxënësve mund t'u matet aftësia për të vëzhguar dhe zbuluar shkallën e përputhjes së veprimtarisë së qeveritarëve ose institucioneve qeverisëse më parimet kushtetuese.*

Fitimi i njohurive, i aftësive dhe zhvillimi i prirjeve qytetare realizohen në kontekste të ndryshme si shtëpi, shkollë, bashkësi, shtet, rajon e më gjerë. Të gjitha këto përbëjnë edhe fushat kryesore në të cilat jo vetëm fitohen njohuritë dhe aftësitë por edhe zbatohen ato në praktikë.

OBJEKTIVA PER PROGRAMIN E LËNDËS SË EDUKIMIT QYTETAR NË

KLASEN SË SHTATË

Njohuri të reja:	27
Orë në dispozicion të mësuesit:	8
Gjithsej:	35

1. Individët, grupet, institucionet (3 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të argumentojë faktin që vetëm në një shtet demokratik mund të arrihet konsensusi shoqëror;
- Të diskutojë nëpërmjet shembujve konkretë rreth atyre burimeve të autoritetit që harmonizojnë marrëdhëniet në grupin shoqëror ku ai bën pjesë (si p.sh. rregullat dhe ligjet, zakonet, traditat etj.);
- Të demonstrojë aftësi për marrjen e vendimeve të drejta në jetën e përditshme (në grupin social ku bën pjesë, në klasë, shkollë apo në komunitet);
- Të listojë disa fakte e opinione për probleme të ndryshme të jetës në grupin social, në shkollë apo në komunitetin ku bën pjesë.

2. Organizimi dhe funksionimi i shtetit demokratik (4 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të radhisë disa nga parimet e shtetit demokratik dhe të përshkruajë veprimin e tyre në jetën e komunitetit të tij;
- Të përshkruajë figurën e një presidenti dhe të një monarku (duke evidentuar të drejtat dhe detyrat e tij);
- Të përshkruajë strukturat vertikale të pushtetit;
- Të shpjegojë organizimin e pushtetit lokal, funksionimin e tij dhe lidhjet me pushtetin qendror;
- Të diskutojë për institucionin e Presidentit, si organ i veçantë, që ngrihet mbi interesat partiake dhe përfaqëson unitetin e kombit dhe aspiratat e shtetasve;
- Të vlerësojë mënyrat me të cilat pushteti lokal ndikon në jetën e njerëzve të komunitetit;
- Të vlerësojë rolin e partive politike dhe rëndësinë e tyre në politikën shqiptare;
- Të shpjegojë rëndësinë e ligjeve kushtetuese në mbrojtjen e të drejtave të njeriut;
- Të diskutojë dhe të demonstrojë aftësi në vlerësimin e rëndësisë të votimeve e të zgjedhjeve në vendin tonë;
- Të diskutojë dhe të vlerësojë për marrëdhëniet pozitive – opozitive;
- Të grumbullojë materiale nga shtypi ku jepen njoftime për punën që bën qeveria për plotësimin e qëllimeve të saj.

3. Format e pushtetit (5 orë)

- Të përshkruajë organizimin dhe të shpjegojë funksionet e pushtetit legjislativ;
- Të diskutojë për funksionet dhe kompetencat e parlamentit, si organ ligjvënës;
- Të diskutojë për rolin që luan shteti për zbatimin e ligjeve;
- Të paraqesë procedurën që ndjek Parlamenti në hartimin dhe miratimin e ligjeve;
- Të shpjegojë funksionet e pushtetit gjyqësor;
- Të diskutojë për parimin : “Para ligjit janë të gjithë të barabartë”;
- Të përshkruajë organizimin dhe të shpjegojë funksionet e pushtetit ekzekutiv;
- Të shpjegojë mënyrat që përdor pushteti ekzekutiv dhe ai gjyqësor në zbatimin e ligjeve;
- Të përshkruajë duke shfrytëzuar njohuritë e marra nga lënda e historisë, natyrën e shtetit në formacionet ekonomiko-shoqërore që ka kaluar njerëzimi;
- Të vlerësojë ndryshimet ndërmjet shteteve totalitare, monopartiakë, diktatorialë dhe të shtetit shqiptar në ditët tona;
- Të përshkruajë cilësitë që duhet të ketë një kandidat për deputet sipas mendimit të tij;
- Të shpjegojë se çfarë kupton me autoritet dhe pse duhet respektuar autoriteti i një qeveritari, deputeti, polici, etj;
- Të përshkruajë sipas mendimit të tij zbatimin e një demokracie ideale në Shqipëri;

4. Opinioni (3 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë

- Të tregojë ç’kupton me opinion shoqëror dhe të analizojë ndikimin e formave të tij në veprimtarinë e qeverisë;
- Të marrë opinione të qytetarëve në komunitetin e tij mbi veprimtarinë e qeverisë dhe t’i diskutojë në klasë;
- Të diskutojë për metodat që përdor propaganda për të rritur ndieshmërinë e opinionit publik për një çështje të caktuar;
- Të paraqesë në klasë shembuj faktesh dhe opinionesh dhe të bëjë krahasimin dhe dallimin midis tyre;
- Të hartojë një listë, ku të rendisë raste gjykimi për çështje civile, penale dhe administrative.

5. Prodhimi dhe shpërndarja (7 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë

- Të identifikojë të mirat dhe shërbimet që dëshironë dhe blejë shpesh dhe të diskutojë se si biznesi ndikon në jetën e tij;
- Të përshkruajë burimet e nevojshme për të funksionuar një biznes dhe të zhvillojë një plan të thjeshtë biznesi;
- Të vlerësojë koston e prodhimit të një të mire ose shërbimi të caktuar;
- Të bëjë eksperimente për të përcaktuar rrugën më të efektshme për të prodhuar një të mirë ose shërbim me cilësi të lartë;

- Të përshkruajë se si funksionon një treg;
- Të eksplorojë strategjitë e reklamës dhe të zhvillojë vetë një fushatë reklamash;
- Të veprojë në mënyrë konkurrenciale në një treg kapitali të shitjeve me shumicë për të krijuar grafikun e kërkesës dhe të ofertës dhe për të zbuluar si vendosen çmimet e tregut;
- Të shpjegojë se si shpenzimet e biznesit bëhen të ardhura për të tjerët;
- Të diskutojë problemet më të zakonshme etike dhe ekonomike të biznesit;
- Të identifikojë tipet e të mirave dhe të shërbimeve më të zakonshme që ofrohen nga qeveria;
- Të identifikojë interesat dhe aftësitë e tij personale dhe t'i lidhë ato me mundësitë e punës;
- Të lidhë synimet e tij të karrierës me kërkesat e veçanta të arsimimit të tij;
- Të zbulojë burimet e informacionit për punësim dhe të përdorë gazetatat lokale për të identifikuar mundësitë e punësimit;

6. Idealet dhe praktikat e qytetarisë (5 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të identifikojë të drejtat të njeriut në dokumentat kryesore dhe në kushtetutën shqiptare;
- Të dallojë kategoritë kryesore të të drejtave;
- Të diskutojë rreth çështjeve që kanë të bëjnë me të drejtat personale (si vishen)
- Të identifikojë të vlerësojë dhe të diskutojë rreth rëndësisë së respektimit dhe realizimit për vete dhe për të tjerët të të drejtave të njeriut;
- Të identifikojë raste të shkeljes së të drejtave të tij dhe të tjerëve në klasë, familje dhe komunitet;
- Të shpjegojë me fjalët e tij se të drejtat veprojnë në një fushë të caktuar dhe ato kanë kufizimet e tyre;
- Të dallojë raste të kufizimit të të drejtave në jetën e përditshme (familje, klasë etj) dhe të tregojë se të drejtat kufizohen nga nevoja për të respektuar të drejtat e tij dhe të të tjerëve;
- Të diskutojë për format që mund të përdorin nxënësit në marrjen e vendimeve.
- Të diskutojë për gjendjen e ujit të pijshëm, e ndotjes së mjedisit në komunitetin e tij si dhe për përgjegjësinë e komunës ose të bashkisë në zgjidhjen e tyre;
- Të hartojë një letër për përfaqësuesit e pushtetit lokal ose për deputetin që përfaqëson zonën e tij në Parlament ku të shprehë shqetësimet e komunitetit të tij;
- Të marrë vendime dhe të përpiqet për zbatimin e tyre.
- Të marrë pjesë në një votim të zhvilluar në klasë, duke zbatuar rregullat e duhura.
- Të marrë pjesë në aksione konkrete në dobi të mjedisit (pastrim territori, mbjellje pemësh, lysterjen e trungjeve me gëlqere etj.).
- Të përgatisë një faqe gazetë dhe të bëjë analizën e leximit të saj sipas udhëzimeve të dhëna.

KRITERE PËR HARTIMIN E TEKSTEVE TË LËNDËS SË EDUKATËS SHOQËRORE

Teksti i lëndës së edukatës shoqërore synon të sjellë në klasë, në miniaturë, mjedisin shoqëror, kulturor e psikologjik në të cilin jetojnë nxënësit, me problemet, sfidat, alternativat e zgjidhjeve, me zinxhirin e shkaqeve dhe të pasojave të veprimit shoqëror dhe individual, me kushtet në të cilin lind dhe duhet të lindë përgjegjësia shoqërore e individuale etj. Ai duhet të krijojë mundësinë jo vetëm të bashkëpunimit të nxënësve me njëri-tjetrin por edhe të bashkëpunimit ndërmjet mësuesve dhe nxënësve, madje më gjerë bashkëpunimin e mjedisit shkollor me atë jashtë shkollës, ku veprojnë aktorë të tjerë që kanë një rol të përcaktuar në rezultanten shoqërore.

Teksti i edukimit qytetar duhet:

- Të mundësojë nxënësit të zhvillojnë njohuritë dhe aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe në mënyrat e zbatimit të tyre.
- Të mundësojë zhvillimin e aftësive të pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.
- Të mundësojë zhvillimin e përkushtimit qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.
- Të mundësojë aftësimin e nxënësve për të përcaktuar kritere dhe për të gjykuar në mënyrë kritike shkallën në të cilën vepron demokracia në shoqërinë shqiptare..
- ➔ Teksti i lëndës së edukimit qytetar të jetë *në përputhje me programin* konkret të miratuar nga MASH. Ai duhet të përmbushë të gjithë objektivat mësimorë e pedagogjike që përmbahen në të. Në këtë mënyrë teksti duhet t'u pëmbahet qëllimeve të sistemit arsimor në përgjithësi dhe të programit në mënyrë të veçantë. Kjo gjë nënkupton mbajtjen parasysh të qëllimeve në dy nivele:
 1. *të qëllimeve të shprehura hapur* në program. Kjo do të thotë që në tekst duhet të përfshihen ato informacione dhe të mundësohen ato veprimtari që synojnë të arrihet qëllimi i shprehur në program;
 2. *qëllimeve të nënkuptuara*. Kjo do të thotë që autorët e teksteve duhet të studiojnë dhe të zbulojnë atë sistem vlerash në të cilat mbështetet sistemi demokratik. Teksti nga ana e tij, si i tërë, duhet të mundësojë realizimin e qëllimeve të tilla të cilat në shumë raste janë edhe themelore. Këto qëllime, ndonëse jo të shprehura qartë në program, synojnë formimin e qëndrimeve dhe të predispozitave të dëshiruara për t'u patur nga individët e një sistemi demokratik.
- ➔ Teksti nuk është përkthim i programit, i cili ka karakter sa detyrues aq edhe rekomandues dhe autorët duhet ta mbajnë parasysh atë. Pra autorët, duke patur një konceptim të qartë të procesit mësimor dhe duke patur perceptimin e tyre për përmbajtjen e lëndës, mund të kthehen në një faktor progresi në mësimdhënien e lëndës së edukatës shoqërore. Në këtë drejtim autorët mund të shfrytëzojnë:
 - hapësirat dhe fleksibilitetin e programit (oret në dispozicion ose përsëritjet) për të rritur vlerat dhe mundësitë e realizimit të vetë qëllimeve të shpallura ose të pashpallura (të nënkuptuara të programit);
 - aparatin pedagogjik të tekstit i cili më shumë se çfarë do tjetër kufizon ose zgjeron mundësitë e përvetësimit të objektivave të lëndës.

- ⇒ Teksti duhet të japë mundësi të sjellë në klasë *realitetin shqiptar*, mjediset dhe mikromjediset që e përbëjnë atë, të sjellë atë që shihet dhe atë që nuk shihet por që duhet të zbulohet, të hulumtohet, të kuptohet, të ndryshohet etj. Vetëm në këtë mënyrë lënda e edukimit qytetar, do të mundësojë krijimin e atij mjedisi në të cilin si nxënësi ashtu edhe mësuesi do të ndihen pjesë përbërëse. Në të njëjtën kohë ai nuk duhet të lërë jashtë vëmendjes edhe *realitetin më të gjërë rajonal dhe global*, me të gjitha lidhjet dhe marëdhëniet që ai ka ose nënkupton për shoqërinë shqiptare dhe individët e saj.
- ⇒ *Teksti duhet të jetë i zhveshur nga paragjykimet dhe njëanshmëritë.* Mjedisi i klasës si edhe i shoqëror janë të përbërë nga individë që nuk ndajnë të njëjtat ide, pikëpamje, qëndrime, vlera etj. Kjo gjë përbën një sfidë të vërtetë për shkollën në përgjithësi dhe për tekstin në mënyrë të veçantë. Për këtë arsye është e domosdoshme që autori të bëjë shumë kujdes që teksti nga njëra anë të shmangë njëanshmëritë në paraqitjen e fakteve, ideve, konkluzioneve etj. dhe ana tjetër të mundësojë krijimin e klimës së përshtatshme për respektimin e pikëpamjeve të ndryshme të nxënësve dhe mësuesve. Kalimi nga njëri ekstrem politizimi në tjetrin nuk është zgjidhje për çështjen tepër të ndieshme të paragjyimit dhe njëanshmërisë. Opinione të shprehura në tekst duhet të mos shprehin njëanshmëri ose dallime nga pikëpamja e racës, etnisë, seksit, besimit fetar, etj. Kjo do të hidhte baza të shëndosha për edukimin me idealet dhe praktikat e qytetarisë që në moshat e vogla
- ⇒ Nga pikëpamja pedagogjike, teksti duhet të mundësojë realizimin e objektivave në *fushën e njohurive, të shprehive dhe të qëndrimeve ose predispozitave*. Për këtë çështje, autorët e teksteve duhet të konsultohen me programin e lëndës së edukatës shoqërore të cilit i bashkangjitet ky udhëzim.
- ⇒ Sistemi i pyetjeve një fund të njësisë mësimore (autorët mund të përdorin edhe forma të tjera dialogimi me nxënësit), duhet të ofrojë mundësinë:
 - *Nxënësit*, që:
 - në mënyrë të pavarur të përvetësojë informacionin e tekstit;
 - të dallojnë atë çka është thelbësore nga ajo që nuk është e tillë, në varësi të objektivave të njësisë mësimore dhe të objektivave të programit;
 - të përfshihet në veprimtari që synojnë të zhvillojnë mendimin e tij intelektual.
 - të krijojnë mendimin dhe qëndrimet e tij të pavarura, të mbështetura me argumenta, por edhe të dallojë, të pranojë, të respektojë dhe të marrë parasysh argumentet e të tjerëve;
 - të përfshihet në veprimtari të pavarura hulumtuese, të mbledhë fakte, të nxjerrë përfundime në bazë të fakteve si dhe të bëjë interpretime që bazohen në përfundimet e nxjerra;
 - të bëjë parashikime për të ardhmen bazuar në zbulimin e lidhjeve shkakësore të dukurive shoqërore etj.
 - *Mësuesit*, që:
 - të zgjedhin metodat ndërvepruese më të përshtatshme për realizimin e objektivave të lëndës dhe të standardeve të lëndës së edukimit qytetar
 - të planifikojnë më mirë orën e tij mësimore;
 - të mundësojnë vënien e nxënësve në kushte të barabarta të nxëni;
 - të mundësojnë nxënësit të përqendrohen në çështjet kryesore të temës mësimore;

- të mundësojnë nxënësit të shfrytëzojnë njohuritë e tyre paraprake ose të përvetësuara gjatë procesit mësimor që janë të domosdoshme për përvetësimin e njohurive dhe shprehive të reja;
- të vlerësojnë realizimin e objektivave të njësive mësimore dhe nivelet e përvetësimit të tyre nga nxënësit etj
- ☞ Teksti duhet të përmbajë mësimet ose struktura mësimi të qarta, në formën e njësive mësimore, për të arritur objektiva të qarta mësimore në përputhje me programin e rekomanduar ose me standardet lëndore.
- ☞ Në hartimin e tekstit, kur është e mundur, autorët është mirë të mbajnë parasysh njohuritë që nxënësit marrin në lëndë të tjera (abetare, lexim etj) për të evituar përsëritjet dhe paralelizmat e panevojshëm. Kjo do të shërbente edhe për realizimin e lidhjeve ndërlëndore, si një kërkesë gjithnjë e më e pranishme në mjediset arsimore në vendin tonë.
- ☞ Po kështu, në tekst mund të shfrytëzohet ose të nxitet edhe mundësia e marrjes së informacioneve të caktuara shtesë nga burime të tjera informacioni (skema, foto etj.), gjë që do të bënte tekstin ose njësinë mësimore më fleksibël dhe më pak monotone, duke rritur edhe mundësitë e embrioneve të punës së pavarur individuale, kërkimore edhe të nxënësve të kësaj moshe
- ☞ Gjuha e teksteve duhet të jetë e thjeshtë, e kuptueshme, e pangarkuar me terma e terminologji të huaja ose që bartin kuptime të ndryshme dhe veçanërisht nëpërputhje me moshën.
- ☞ Nga pikëpamja sasiore, çdo njësi mësimore duhet të jetë deri në **dy faqe A4**. Kjo do të thotë që autorët e teksteve duhet të shmangin informacionet e tepërta, të përsëritura etj., që shpeshherë krijojnë mbingarkesë tek nxënësit, të cilët jo gjithmonë janë në gjendje të dallojnë informacionin kryesor nga ai që nuk është i tillë në raport me kërkesat e programit ose të njësisë mësimore. Duke patur parasysh që numri i njësive mësimore nuk e kalon numrin 30 edhe teksti nuk duhet të jetë **75 faqe A4**.
- ☞ Autorët duhet të bëjnë kujdes që të mos krijojnë mbingarkesë edhe në dhënien e koncepteve. Mbingarkesa krijohet jo vetëm nga numri i madh i koncepteve që jepen në një njësi mësimore, por edhe nga pamundësia e sqarimit në kushtet e kufizimit moshor, sasior(informacionit) dhe kohor të njësisë mësimore. Ilustrimet, fotot, tekstet etj t'i shërbejnë sqarimit më të mirë të koncepteve.
- ☞ Njësi mësimore e tekstit duhet të ketë një strukturë që të lejojë përmbushjen e funksioneve të tekstit si dhe pasqyrimin e veçorive të përmbajtësore të temave të veçanta.
- ☞ Struktura e ndarjeve të tekstit si dhe struktura e njësisë mësimore të tekstit (psh, temës) duhet të jenë uniforme gjatë gjithë tekstit.
- ☞ Faqosja e elementeve të ndarjeve mësimore (titujve, teksteve, figurave, pyetjeve, detyrave, ushtrimeve etj) duhet të jetë tërheqës dhe i mbështetur në procedurën logjike të shtjellimit të lëndës në përgjithësi dhe temës në veçanti.
- ☞ Përdorimi i hapësirave, nënvizimeve, qartësimeve, ngjyrave etj, duhet të jetë i balancuar dhe në funksion të çështjes që trajtohet.
- ☞ Teksti të jetë më format **260 x 200 mm** dhe ilustrimet me **katër ngjyra**